HUMANİZMA ÜSTÜNE KONUŞMALAR

a.j.ayer
james hemming
m.b.simms
david pollock
wendy kaplan
lord willis
lord f.williams

çeviren: vedat günyol

ÇAN YAYINLARI

A. J. AYER
HUMANİZMA ÜSTÜNE KONUŞMALAR
ÇAN YAYINLARI

ÇAN YAYINLARI

53

HÜMANİZMA ÜSTÜNE KONUŞMALAR

KENNETH HARRİS
VE
A. J. AYER
JAMES HEMMİNG
M. B. SİMMS
DAVİD POLLOCK
WENDY KAPLAN
LORD WİLLİS
LORD FRANCİS - WİLLİAMS

Bu kitaptaki yazılar B.B.C. radyosunda yapılan ve AN İNQUİRY İNTO HUMANİSM adı ile yayınlanan kitaptan çevrilmiştir.

Kapak Düzeni :
Aydın Ülken

Bu kitap, İstanbul'da Hilâl Mat. Koll. Şti.'nde Aralık 1972'de basılmıştır.

HÜMANİZMA ÜSTÜNE KONUŞMALAR

KENNETH HARRİS
VE
A. J. AYER
JAMES HEMMİNG
M. B. SİMMS
DAVİD POLLOCK
WENDY KAPLAN
LORD WİLLİS
LORD FRANCİS - WİLLİAMS

Çeviren
VEDAT GÜNYOL

ÇAN YAYINLARI

GİRİŞ

Bugün toplumumuzda, Tanrı'nın varlığına, İsa'nın tanrısallığına ya da doğaüstü öğelerin kabul edilmesini gerektiren herhangi bir kimseye veya herhangi bir şeye inanmayan veya inanamayan birçok kişi var. Ama bunlar, insan aklının ve deneyinin sağladığı temel üstüne kurulu, zengin anlamlı bir hayat yaşanabileceğine inanmaktadırlar. İnsanların kendi kendilerine yeterli olduklarına inanan bu kişilerden bazısı bir birlik kurmuş ve kendilerine Hümanist adı vermişlerdir. Hümanistler kimlerdir? Hümanizma nedir? Buddhacılık, ya da Calvincilik gibi olumlu bir şey midir? Yoksa Tanrı'ya inanmamak, veya Amerikan aleyhtarlığı gibi olumsuz bir şey midir? Hümanizma ulusal ya da uluslararası sorunlara uygulanabilir mi? Hümanizma bir akım mıdır, yoksa yararlı bir etiket mi? Hümanistler neden bir grup, bir örgüt kurmuşlar? Onları birleştiren nokta nedir? Neyi

temsil ediyorlar? Bir şeyi temsil etmeyip de, bazı şeylere karşı mı çıkıyorlar sadece? İşte bunlar, Hümanizma üstüne bilmediklerimden bazıları. Hümanistlerle altı görüşme yaparak, bu bilmediklerimi bulmaya çalıştım. Aldığım karşılıkları bu kitapta bulacaksınız.

KENNETH HARRIS

HÜMANİZMANIN GEÇERLİĞİ

KENNETH HARRIS

Profesör Ayer, İngiliz Hümanist Derneği'nin başkanı olan size birkaç soru sorup hümanizmanın ne olduğunu anlamak istiyorum. Edineceğim bilgiye göre, bu serideki öbür konuşmalarımı yöneteceğim. Önce, Hümanizma nedir diye sorabilir miyim?

A. J. AYER

Hümanizma, başlangıçta, insanların dünya işlerine, tarihlerine, başarılarına, insan - Tanrı ilişkisinden bağımsız olarak duyulan ilgiyi temsil ediyordu. Erasmus ve More gibi ilk hümanistler Hıristiyandılar gerçi, ama tanrıbilimden bağımsız olarak, dünya işleriyle de ilgileniyorlardı; özellikle, klâsik bilginin canlandırılması, bilimin gelişmesi ile. Daha sonraları, XVIII., hattâ XIX. yüzyıllarda Hümanistler (ki, genel olarak, kendilerine Akılcı demeye başlamışlardı), Kilise'ye karşı da-

ha da direnir olmuşlardır: Bunun başlıca nedeni, Kilise'nin XVIII. yüzyılda Aydınlanma'ya, XIX. yüzyılda da bilimin gelişmesine karşı çıkmasıdır bence. Öyle ki, XIX. yüzyılın sonlarına doğru, hâlâ Akılcı olduğunu ileri süren Hümanist akım, başlıca, Hıristiyanlığa ve Tanrıcılığa karşı bir akım olarak görünmektedir. Şimdiyse, bambaşka bir tutuma yönelmekte olduğumuzu sanıyorum.

K. HARRIS

Bu beni, birçok kimsenin ilgilendiği bir soruya götürüyor. Hümanizma ne ölçüde, örneğin, Kalvinci'lik ya da Buddhacı'lık gibi, olumlu; ne ölçüde, bugünkü Amerikan düşmanlığı gibi, olumsuz bri şeydir?

A. J. AYER

Hümanizma her zaman olumlu bir şey olmuştur. Şu anlamda ki, dünya yüzünde insanın birtakım değerleri gerçekleştirebileceği, bazı hayat biçimlerinin, başkaca amaç güdülmeksizin, yaşanmaya, izlenmeye değer olduğu düşüncesini ileri sürmüştür her zaman. Hümanizma, ayrıca, hem insanın kafa güçlerine ve dünyayı anlama gücüne olan sarsılmaz inancı bakımından, hem bilimin gelişmesine olan yakın ilgisi bakımından, olumlu olmuştur öteden beri. Yalnız dini, daha doğrusu, örgütlü kiliseleri, kendi amaçlarını köstekleyen bir engel olarak gördüğü ölçüde, olumsuz olmuş-

tur Hümanizma. Özellikle XIX. yüzyılın sonlarında, belki de XX. yüzyılın başlarında, olumsuz yönün ağır bastığı olmuştur. Akılcı Basın, Ahlâk ve Töre Birliği vb. gibi çeşitli derneklerin birleşmesiyle, son zamanlarda yeni bir hayata kavuşan Hümanist akım, olumlu yönde çok daha etkili olmaya başlayacaktır sanıyorum.

K. HARRIS

Dinlerin - diyelim, Hıristiyanlığın ya da Buddhacılığın - yer aldığı bir kitabı açarsa insan, bu dinlerin değerli bulduğu erdemler, övdüğü nitelikler üstüne bir şeyler öğrenebilir. Hümanizma için de aynı şeyi yapabilir mi insan?

A. J. AYER

Hümanizmayı bir din olarak düşünmek istemem. Çünkü, onun büyük değerlerinden biri, beni ona çeken ve hümanist olmama yol açan şeylerden biri, onda hiçbir dogma bulunmamasıdır. Hümanistlerin benimsediği en önemli tutum şudur: İnsanlar, nasıl yaşamaları gerektiğini, kendi ilkelerini, özgürce düşünüp kendileri bulmalıdır. Onları geleneksel ilkelere uymaya zorlamak istemiyoruz. Hattâ, Tanrı'ya inanamaz hale getirmek de istemiyoruz onları. Biz şuna inanıyoruz sadece: Bir kimse, bu sorunu, aklına başvurup soğukkanla incelerse, belki de, Tanrı'nın varlığını açıkça gösteren hiçbir kanıt olmadığı sonucuna varır di-

ye düşünüyoruz. Geleneksel din ilkelerine karşı elbette, başka ilkeler koymak istemiyoruz ortaya.

K. HARRIS

Ama ben, Hümanist Derneği'ne girmeyi düşünseydim, inandığınız erdemlerin - örneğin, kötülediğiniz bazı şeylerin - neler olduğunu bilmek isterdim tabiî. Yoksa, nasıl bilebilirim size katılıp katılmamak istediğimi?

A. J. AYER

Öyle sanıyorum ki, insan aklının gücüne inanıyorsanız bize katılmak isterdiniz herhalde, yani dünyanın akılla kavranabileceğine, akıllarını kullanarak insanların dünyayı anlayabileceklerine inanıyorsanız demek istiyorum. Bir de insanların kardeşliğine inanmanız gerekir. Biliyorum, tarih bakımından, insanların kardeşliği, Tanrı'nın babalığı düşüncesine dayanmaktadır. Gerçekteyse, mantık bakımından birbirinden bağımsız şeylerdir bunlar. İnsanların kendi değerlerini bu dünyada gerçekleştirmelerinin, gönül doyurucu bir hayat sürmelerinin, kuramsal bakımdan, mümkün olduğuna inanmanız gerekir. Her ne kadar, hoşgörürlüğümüz dolayısiyle üyeliğe herkesi sevine sevine kabul edersek de, ben kendim, sağlam bir toplum bilincine sahip olan, başkalarına karşı sorumluluk duygusu taşıyan, rahat yaşamayı yalnız kendisi için istemeyen, kendini büyük insan top-

luluğunun bir parçası sayan kimselerin üye olmasını isterim ve bundan mutluluk duyarım. Bunun birtakım politik sonuçları bile olabilir bence.

K. HARRIS

Dediklerinize bakılırsa, Hümanistler arasında bulunan ortak noktalar, büyük ölçüde, Hıristiyanları da kapsayabilir kolaylıkla.

A. J. AYER

Ahlâk yönünden Hıristiyanlarla Hümanistler arasında hiçbir ayrılık olmaması gerekir. Şüphesiz, birçok ortak değerlerimiz var. Çünkü, hepsi aynı kültürden gelmektedir aslında. İnsanın ahlâk görüşünde nelerin Yunan - Roma etkisinden, nelerin Yahudi - Hıristiyan etkisinden geldiğini ayırdetmek güçtür. Ahlâksal tutum sorunları bakımından, herhangi bir düşmanlık ya da anlaşmazlık olacağını sanmıyorum. Bu anlaşmazlık gelse gelse kuramsal bakımdan gelebilir: Hıristiyanlar, bu ahlâksal değerlerin dinsel bir geçmişi vardır diyorlar ki, biz bunu kabul etmiyoruz. Günümüzle ilgili pratik işlere gelince, öyle sanıyorum ki, bir işbirliği yapılabilir, yapılmaktadır da nitekim. Ben kendim, adına rağmen, Hıristiyan Eylemi'nin bir üyesiyim. Çünkü, onların Güney Afrika'da yaptıklarına inanıyorum. Yapılması gereken toplumsal işler dururken, fizikötesi ilkeleri kendimize dert edinmemizin gereği yok gibi geliyor bana.

K. HARRIS

Bazı kimseler, sizin deyiminizle, Hıristiyanlığın fizikötesi ilkelerinin düpedüz zararlı olduğu kanısındadırlar. Komünistler, tâ baştan buna inanmakla başlıyorlar işe. Sonuç olarak da, Hıristiyan inancına yüklenmenin kendi inançları açısından önemli olduğuna inanıyor, kendi mantıkları gereği kesin olarak inanıyorlar. Siz buna inanmıyorsunuz, değil mi?

A. J. AYER

Hıristiyan inancının ille de zararlı olduğuna inanmıyorum. Bir bakıma, yanlış olan bir şeye inanmanın, ya da, yeterli kanıtlara dayanmayan şeylere inanmanın her zaman için zararlı olduğuna inanıyorum. Ama, zararlı sözünü toplum açısından zararlı anlamına kullanıyorsanız, o zaman, *a priori* olarak, bunun hiç de böyle olması gerektiğine inanmıyorum. İnsan, *a priori* olarak, diyelim Dağdaki Söylev'e inanan kimselerin, toplum bakımından yararlı olacağını ileri sürebilir. Ama, durumu tarih açısından ele alır ve yerleşmiş Kiliselerin nasıl davrandıklarını gözönüne getirirseniz, o zaman dinsel inancın zararlı olduğu konusunda söylenecek şeyler bulursunuz. Şu anlamda ki, örneğin XIX. yüzyıla bakarsanız, hemen hemen bütün toplumsal reformlara - hattâ çocukların çalıştırılması gibi konulara - piskoposların Lordlar Kamarasında karşı geldiklerini görürsü-

nüz. Dogmatik olan, olaylara gerçekçi açıdan bakmayan, ama ilk ilkelerden yola çıkan insan toplulukları, ilkeleri insanın mutluluğu ile çatıştı mı, tehlikeli olabilirler. O zaman da, bu insanlar, kendi ilkelerine yapışıp kalırlar.

K. HARRIS

Bu anlamda, elbette ki, bir çok Hıristiyan düşüncelerinizi paylaşır, öyle değil mi?

A. J. AYER

Evet, öyle.

K. HARRIS

Prof. Ayer, kafamı kurcalayan bir soru da şu: Sizin gibi düşünen bir Hümanist neden bir dernek kurmak ister?

A. J. AYER

İnsanlar, genel olarak, kendileri gibi düşünen kimselerle dernek kurmak isterler. Belki, bu sizin ve benim gibi insanlar için, hele, Londra'da belli bir aydın çevre içinde yaşayan insanlar için, derneklere katılmak pek gerekli değil. Ama, sapa bir yerde büyümüşseniz, örneğin, gününü doldurmuş olmasa bile sadece katı birtakım dinsel inançlara hâlâ sıkı sıkıya bağlı bir toplulukta büyümüşseniz, sizin gibi düşünen insanların bulunduğunu bilemezsiniz. Hangi kitapları okuyacağınızı

kestiremezsiniz, konuşup tartışma fırsatları bulamazsınız. Hümanist derneği gibi bir dernek, bu türlü insanlarla büyük ölçüde uğraşabilir, onları kendileri gibi düşünen insanlarla buluşturur, edebiyat konusunda onlara yol gösterebilir. Çünkü, kendi çevresinde düşünsel bakımdan çok atılgan görünen bir tutumu benimseyen bir kimse, aynı tutumda birçok kimsenin bulunduğunu bilmezse, pek yalnız duyabilir kendini.

K. HARRIS

Prof. Ayer, kitaplardan, öğrenmekten ve düşünce alışverişinden söz ettiniz. Bana öyle geliyor ki, çok okumamış ve kafa yormamış bir insan içten bir Hümanist olamaz. Gerçekte, bu düşünceleri, herkes her zaman kavrayamaz, değil mi?

A. J. AYER

Çok önemli bir sorundur bu bence. Bize karşı şunu ileri sürüyorlar: Öbür dünyaya inanmadığımız için, insanlarda umut adına bir şey bırakmıyormuşuz. Bizim ilkemiz şu: Gerçekleşebilecek ne kadar iyi şey varsa, bu dünyada gerçekleşmelidir; insan hayatı yaşanmaya değer bir hayat olabilir ve bu dünyada ulaşılacak amaçlar vardır. Tarih bakımından, sorunuzun da içerdiği gibi, çok küçük bir sınıf insan için doğru olmuştur bu. Her şeyden önce, insanın bütün bu sorunları biraz olsun akıl yoluyla ortaya atabilmesi için, belli bir

kafa gelişmesine ulaşmış olması gerekir sanıyorum. Sonra, insan bu sorunları ortaya koysa ve bu dünyada yaşadığımız hayattan sonra her şeyin bittiğine karar verse, yine de çoğu zaman bunu yeterince değerlendirecek durumda değildir ya çok yoksuldur, ölesiye çalışmak zorundadır, ya sağlığı yerinde değildir vb. Bu durumdaki insanlar çok çabuk umutsuzluğa düşerler. Onun için, bana göre, bugünkü durumda, Hümanist Akımın yapmaya çalışması gereken en önemli şey, üyelere açık olan bütün olanaklarla insanların toplumsal koşullarını yoluna koymak olmalıdır. Yalnız ekonomik koşullarını değil, eğitim olanaklarını da geliştirmeye çalışmalıdır. Ben kendim, bugün Kiliselerle savaşacak yerde (Kiliseler nasıl olsa gitgide bize yaklaşmaktadırlar, nitekim benimle, diyelim Woolwich piskoposu arasında pek öyle ayrılık yok) çağdaş Hümanist akımın bütün çabasını başlıca eğitim ve ekonomi sorunları üzerinde toplamasını, bugün, Hümanizmayı katı bir öğreti haline sokan olaylar üzerine eğilmesini isterdim.

K. HARRIS

Bazı bazı Hıristiyanlara sormuşumdur, toplumsal sorumluluk duygunuz mudur, sizi politik bir tutuma zorlayan, dolayısiyle, politik bir partiyi bir başka partiye karşı tutmaya götüren, diye. Hayır, her iki partide de iyi yanlar buluyoruz, her ikisinden de yararlanabiliriz, diye karşılık vermişlerdir. Hümanistler ne der buna?

A. J. AYER

Hümanist Akım her çeşit politik inançtaki insanları içine alır bence. Ama benim kendi görüşüm şu: (Burada sadece kişisel bir görüşü dile getirmekteyim belki de): Bir insanın Hümanist olup da solcu olmaması çok güç bir şeydir. Sadece şundan ötürü ki, sol kanat, aslında, çok sayıda insanın mutluluğundan yanadır. Bütün bu söylediklerimde, ayrıcalıklara, yalnız küçük bir azınlığın yaşanmaya değer bir hayat sürmesine karşı çıkmış oluyorum. Sol kanat ayrıcalıklara karşı olduğuna ve bu konuda herhalde bir şeyler yapmaya çalıştığına göre, bir Hümanistin solcu olması gerekir bana kalırsa.

K. HARRIS

Yeryüzündeki acılar konusunda - ki pek çoktur - ne diyor bize Hümanizma?

A. J. AYER

Acıların var olduğunu. Hümanistlerin bu konuyu ağız kalabalığına getirip geçiştireceklerini sanmıyorum. Acının aslında kötü bir şey olmadığını ileri sürmek, ya da daha yüce bir iyilik için gereklidir demek, ikiyüzlülüktür bence. Kilisenin başına kakabileceğimiz şeylerden biri de bu ikiyüzlülüktür. Biz, acılar vardır diyoruz ve onu azaltmak için elimizden geleni yapmak istiyoruz.

K. HARRIS

Prof. Ayer, Hümanizma ile Hıristiyanlık arasındaki ayrılık üstüne bir iki soru sormak istiyorum size. Pratik bir biçimde sorabilir miyim? Örneğin, başpiskopos Temple gibi bir adamı alalım. Kelimenin tam anlamıyla iyi bir insan olduğunu kabul edersiniz sanırım. Kendisi Tanrı'ya, İsa'ya ve Anglikan kilisesine inanmaktadır. Ama, görevi ve yaşayışı bakımından ona bir Hümanist gözüyle bakarsınız herhalde?

A. J. AYER

Evet.

K. HARRIS

Onun Hümanist Derneği'ne üye olmasına ne dersiniz?

A. J. AYER

Bizim toplumsal ülkülerimizi paylaşan herhangi bir kimsenin Derneğe üye olmasına karşı değilim. Kuramsal ayrılıklar beni ilgilendirmez. Böyle bir kimse Derneğe üye olacak olsa, kuramsal yönden yanılgıya düştüğünü ona anlatmaya çalışır, pratik alanda da onunla işbirliği yapmaya bakarım.

HÜMANİZMA AHLÂKI, YA DA DİNDIŞI AHLÂK

KENNETH HARRIS

Dr. Hemming, Prof. Ayer'den Hümanizma üstüne konuşmasını rica ettiğim zaman, Hümanistlerin Tanrı'ya inanmadıklarını, kendisinin de, İsa'ya ya da Hıristiyanlığa, İsa'nın tanrılığına inanmadığını açıkça belirtmişti. Bu, birçok kimsenin kafasında şöyle bir soruya yol açıyor: Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu gösteren bir Tanrı'ya inanmazsanız, ahlâktan söz edebilir misiniz?

JAMES HEMMING

Söze başlarken şunu açıkça belirtmek isterim: Ben ateist (Tanrıtanımaz) değilim, agnostikim (bilinmezciyim). Ama, iş ahlâkın temeli sorununa dayandı mı, insanların bir ahlâkı olması gerekir elbette. Toplum içinde insanlar birbirlerine bağlıdır. Toplum oldu mu, birtakım kuralların, yani herkesin uyması gereken birtakım kuralların

bulunması da gerekir. Bunlar ahlâk ilkeleridir. Bütün toplumlarda, hattâ ilk toplumların en ilkellerinde bile raslarız bunlara. Öyle ki, ahlâkın temeli sorunu, hayatın da temeli sorunudur.

K. HARRIS

Yani bir çeşit Yetke'nin varlığı gerekir demek istiyorsunuz, değil mi?

J. HEMMING

Evet, ahlâk ilkelerinin bir kaynağı olması gerekir. Bu, başlıca, bireylerin toplum içinde mutluluğu, yetişip gelişebilme yeteneği; toplumun, son olarak da, bütün dünyanın gelişip olanca yetilerini kullanabilmesi olanağıdır.

K. HARRIS

Ama, Hümanistler arasında da, herhangi özel bir konuda, neyin doğru, neyin eğri olduğu konusında anlaşmazlık olabilir, değil mi?

J. HEMMING

Evet, ama yalnız Hümanistler arasında mı? Günümüzün önemli sorunları üstünde herkes tartışma halindedir. Öyle değil mi? Örneğin, doğum kontrolü, kadının rolü, suç ve ceza sorunları gibi birçok sorun var ki, üstünde büyük bir tartışma almış yürümüştür. Ahlâksal yönden sağlık, canlı-

lık getiren bir şeydir bu. Birarada düşünüp çıkar yol arıyoruz bu sorunlara.

K. HARRIS

Neyin doğru neyin eğri olduğu konusunda iki Hümanist anlaşamazsa, bir çıkar yol bulmak için başvuracakları bir yetke var mı?

J. HEMMING

Evet, var: İnsanın sorumluluğu. Şu dünya yuvarlağı üstündeyiz biz insanlar. İki milyon yıllık gelişmenin ürünleriyiz; bu gezegeni yönetmekle yükümlüyüz, ona bir şeyler yapmak, insan hayatını yola yordama koymak, onu zenginleştirmek, ileriye doğru götürmek zorundayız. Hangi davranıştan hangi sonuçlara varılacağını araştırmamız gerek. Ençok sayıda insan için en iyi sonuçlar istiyoruz.

K. HARRIS

Bir hıristiyan bir başka hıristiyanla ya da herhangi bir kimseyle, neyin doğru neyin eğri olduğu konusunda anlaşamazsa, acaba Hıristiyan ilkelerine göre bu doğru, bu eğri deyip işin içinden çıkabilir mi sizce? Bu durum Hümanistlere karşı kendi açılarından bir üstünlük sağlamaz mı onlara?

J. HEMMING

Aslına bakarsanız, Hıristiyanlar yüzlerini hep aynı temel ilkeye dönmektedirler. Bu, birarada

yaşayan ve birtakım amaçları olan insanların durumuyla ilgili bir sorundur. Hıristiyanların yeni bir şeyi öyle kolay kolay kabul ettiği görülmüş değildir. Çünkü başvuracakları bir çeşit yasa kitapları vardır. Örneğin, atom bombası konusunda - herhangi bir başka insan gibi - pratik olarak anlaşmaya yanaşmazlar.

K. HARRIS

İnsan yaradılışı üstünde yapılan deneylere bakılırsa, Tanrısal bir yetke - tanrısal bir dürtü - olmadan, büyük sayıda insanlar ahlâklı olamıyorlar galiba. Hümanistler ne der buna?

J. HEMMING

Bir bakıma, tersinedir bütün bunlar. Birtakım değerler vardır ki, bireylerin ya da grupların yaşayışını denetlemek zorundadır. Tarih bakımından da, bu değerler bir çeşit dogma'ya bağlanarak kutsallık kazanmışlardır. Bu, bir din olabilir, ataların davranışları olabilir. Şimdi bunlar insan bilincinden, büyük ölçüde silinmişlerdir. İnsanlar, daha çok, öteden beri değerli sayılmış şeylere dönmektedirler, yani duruma uyabilmek, birarada yaşayabilmek için gerekli olan ilkelere. İnsanların bugün pek öyle dogma'lara döndüklerini sanmıyorum. Eğer onları ahlâk yönünden biraz olsun düşünmeye zorlayabilirseniz - bugün insanda yeterince ahlâk duygusunu geliştirmiyoruz galiba - o zaman, dogma'lara dönecek yerde, davranışların so-

nuçlarını da hesaba katacaklardır. Dogma'ya dayanan ahlâk bir bakıma, bir kuruntudur daha çok. Dogma'larm insan davranışını yönettiğini sanmıyorum.

K. HARRIS

İnsanlar aralarında anlaşarak kendi yasalarını yaptıklarına göre, Hümanizma ile, örneğin komünizm gibi baştan başa maddeci bir hayat biçimi arasındaki ayrılık nedir sizce?

J. HEMMING

Hümanistler bireyin gelişmesini isterler. Komünizm ise, halkın esenliğinden söz eder de bireyinkinden etmez pek. Bizler, değerler basamağında bireyin gelişmesine, yetkinleşmesine en yüce yeri veririz. Hayatın bütün alanlarında, bütün yönlerde zenginleşmesine büyük önem veririz. Salt maddecilikten çok ayrı bir şeydir bu.

K. HARRIS

Dr. Hemming size, Hıristiyanların, hattâ Hıristiyan olmayanların gözünde kesinlikle ahlâksal sayılan bazı sorunlar konusunda anlaştıkları bazı noktalar üzerinde Hümanistlerin ne düşündüklerini sorabilir miyim? Örneğin, iffet konusunda?

J. HEMMING

Biz bir tek ilke bile ileri sürmüyoruz; bir parti politikamız da yok. Ama biz insanları, düşün-

meye zorlarız. İnsanların kendi çağlarının sorunları üzerinde düşüneceklerini ummaktayız. İffet sorunu bunlardan biridir. Ama bana kalırsa, siz iffet sorununu, soyut bir sorun olarak değil, kadın - erkek ilişkileri açısından düşünmelisiniz. Bizce önemli olan, erkeklerle kadınların birbirlerini ne yolda etkileyeceklerini, karşılıklı zenginleşme ve gelişme yolunda birbirlerine nasıl bağlı olduklarını araştırmaktır. Bizce cinsel ilişki, önemli bir insan ilişkisidir. Ama ona dokunulmaz bir sorun gözüyle de bakmayız. Biz daha çok özel duruma bakarız ve insanların bu durumda nasıl davrandıklarına önem veririz. Evlilik dışında ilişki kurulmasın demeyiz. Ama, bizce, cinsellik sorunu küçümsenecek, alaya alınacak bir sorun değildir. Cinsellik başkalarının duygularını ilgilendiren bir şeydir.

K. HARRIS

Ya, zinaya ne dersiniz?

J. HEMMING

Zina, bir bakıma, evliliğin, gerçek evliliğin, geniş ölçüde, başarılı bir şey olmadığını gösterir. İki kişi sağlam bir hayat yolu seçebilecek ölçüde birbirleriyle içli dışlı olduktan ve sağlam ilişkiler kurduktan sonra evlenirse, o zaman, evlilik mutlu bir biçimde yürüyebilir. Bugün zina sorunu ile, böylesi önemli bir sorun ile, karşı karşıya isek, bunun nedeni, çoğu evliliklerin vakitsiz olması ve

evlenen kimselerin, evlendikleri zaman duygusal yönden yeterince olgunlaşmamış olmalarıdır. «Zina iyidir», ya da «zina kötüdür» diyecek yerde, soruna bu açıdan bakmak belki daha yararlıdır. Zina, evliliğin, «gökten inme bir şey» olmadığının bir belirtisidir. Çoğu zaman, evlilik birbirinin dengi olmayanlar arasında başlar, çok geçmeden yenilgiye uğrar, çöker gider, sonra eşlerden biri ya da öbürü avuntuyu evlilik dışında arar.

K. HARRIS

Bir noktaya kadar, Hıristiyanlar da sizin gibi düşünmektedirler. Ama, birtakım Hıristiyanlara göreyse, insan ne denli akıllı ve aydın olursa olsun, zina ve iffet konusunda, böyle bir yönden eğitilirlerse, ister istemez bencil etkenlerle davranırlar. Zina ve iffet konusunda bencil davranmamak için, insanın tamamiyle kendi benliği dışında bir şeylere inanması gerekir ancak.

J. HEMMING

Bir insan bencil bir hayat yolu seçmişse, ahlâk bakımından gerçekten aptalın biridir. Çünkü, biz insanlar kendi başımıza birer hiçiz. Bizler birbirimize bağlıyız, «birbirimizin üyesiyiz.» Durum böyle olunca, birbirimizle işbirliği yapmanın, yapıcı bir yoldan birbirimizi etkilemenin zorunluğuna inanmaz da, kendi hayatımızı yaşamaya kalkarsak, kendi hayatımızı söndürdüğümüz gibi, top-

lumu da ortadan kaldırmış oluruz. Bencil bir hayat yolu, düpedüz ahmakça bir yoldur.

K. HARRIS

Ahlâk bakımından önemli şeylerden biri de, ahlâkı aşılayabilmek, özellikle gençlere aşılayabilmektir, değil mi?

J. HEMMING

Evet.

K. HARRIS

Hem, insanın yirmibeş yaşında gelişmesi bir işe yaramaz, değil mi?

J. HEMMING

Evet, yaramaz.

K. HARRIS

Gençlere, ve ilkel topluluklara hümanist ahlâkı öğretmenin güçleşmekte olduğunu düşünmüyor musunuz?

J. HEMMING

Ahlâkı öğretmenin en iyi yolu, görgüden geçer, insanın ahlâk bakımından kendinin ne olduğunu anlamasına dayanır. Bugünkü durum şudur: Ahlâk öğretimi bir tek döneme itilmiş, bir tek döneme sıkıştırılmıştır yani okul dönemine. Oysa, öğrenci bütün okul süresinde sorumluluğunu öğ-

renmeli; içinde bulunduğu gruba olumlu katkılarda bulunmalı; grubun yararını göz önünde tutarak, zaman zaman kendi isteklerinden vazgeçmelidir. Bunları hesaba katan bir toplumda, yani ahlâk bakımından kendini bilen, sevgi duyabilen, anlayışlı olan bir toplumda yaşamak, çocuklara ahlâk kurallarını öğretmenin en iyi yoludur. Yoksa, salt düşünsel buyruklar, aslında, hiç bir işe yaramaz.

K. HARRIS

Hümanist ahlâkı öğretmenin temelinde yaşantının öneminden söz ettiniz; ama küçük çocukların yaşantıları pek yoktur, öyle değil mi?

J. HEMMING

Eğer küçük çocuklar ahlâkın ne olduğunu biraz öğreneceklerse, bunu ancak büyüklerin davranışından öğreneceklerdir. İşte bunun için biz evler, aileler olsun istiyoruz, sevgi ile, mutlu ilişkilerle pırıl pırıl olsunlar istiyoruz. Çocuk evin değerlerini kendi benliğine sindirir o zaman. Çocuğa ahlâkı öğretmenin *tek* yolu budur.

K. HARRIS

Hümanist sözlüğünde vicdanın anlamı nedir?

J. HEMMING

Doğa, çocuğa çevresinde bulduğu değerleri katmak için bir teknik geliştirmiştir âdeta. Bu de-

ğerler çocuğa «aşılanır» ve onun bir parçası olur. Eğer kendi evinde, sevgi dolu ve tutarlı değerler bir çocuğun dörtbir yanını sararsa, bu durum çocuğun vicdanının temeli olabilir. Vicdan sonradan yaşantıyla değişir. Ve insan, her şey yolunda giderse, sonunda olgun bir vicdana varır ki, bir dereceye kadar değişmiş, biçimlenmiş, esneklik kazanmış özgün bir vicdandır bu.

K. HARRIS

Daha önce, insanlara koşulların zorla kabul ettirdiği sınavlardan söz etmiştiniz. Geçen gün Bettelheim adında birinin toplama kampları üstüne yazdığı bir kitabı okuyordum. Kendisi bir sosyologtur - Hıristiyan mı, değil mi bilmiyorum - toplama kamplarındaki koşullara herkesten çok dayanabilenlerin - azıcık olsun dayanabilenler varsa eğer - en yalın anlamda ve kesinlikle, Tanrı'ya inananlar olduğunu söylüyor. Buna ne dersiniz?

J. HEMMING

İnsanın inandığı bir şey olmalı. Hümanistlerin inandığı bir şey vardır. Onların inancı, insana, hayata inanmaktır ve insanın, kişisel yarar vb. gibi salt faydacı günlük sorunlarını aşan bir inancı, bir ülküsü varsa, Budizme ya da Hıristiyanlığa ille de inanması gerektiğini sanmıyorum. Uğrunda çırpındığımız daha yüce bir şeylerin olması gerek. Büyük bunalım ve acı anlarında bir insanın kişiliğini ayakta tutan şey budur bana kalırsa.

EVDE VE OKULDAKİ SORUNLAR

KENNETH HARRIS

Bayan Simms, sizin gibi çoluk çocuk sahibi, çocuk yetiştirme gibi derdi olan bir Hümaniste birkaç soru sormak istiyorum. Ama, daha önce, dinsel yaşantınızı anlatır mısınız?

MRS. M. B. SIMMS

Yahudi bir anababadan dünyaya geldim ve onların elinde büyüdüm. İngiltere'de çoğu Anglikanların kendilerini anglikan saydıkları anlamda, anababam da kendilerini yahudi saymaktaydılar. Yani, bütün bir yıl içinde tapmağa yalnız cenaze törenleri ve sayısı pekaz birkaç dinsel tören için giderler. Yedi yaşındaydım, beni bir anglikan okuluna gönderdiler. Çünkü, babama göre, o bölgede en iyi okul oydu. Ama, çok geçmeden bölge boşaltıldı ve ben, memleketin çok uzak bir bölgesinde tam altı yılımı yatılı olarak geçirdim, hemen hemen bir manastır hayatı yaşayarak. Dış dünyadan

gelen konukların çoğu, Japonya'dan ve Kongo'dan yurda dönen misyonerlerdi. Böylece, bir hayli yahudi, bir hayli de anglikan öğretileriyle beslendim.

K. HARRIS

Çocukken dinin anlamı neydi sizin için?

MRS. SIMMS

Şimdi çocukluk günlerime bakıyorum da, hayatımın herhangi bir döneminde şöyle güçlü bir dinsel inancım olduğunu hiç hatırlamıyorum.

K. HARRIS

Çocuklarınıza bir inanç aşılamak, hayatlarına temel olabilecek bir inanç vermek gerekse, onlara Hümanizma ilkelerini anlatmakta güçlük çeker misiniz?

MRS. SIMMS

Hiç sanmıyorum. Gerçekte, belki de gördüğüm eğitimden olacak, çocuklara verilen din eğitiminin ortaya büyük sorunlar çıkardığının farkındayım, hem de pek çok. Özellikle, çözümlenemez sandığım iki çeşit sorun olduğunu da biliyorum iyiden iyiye. Bunlardan biri fizikötesi sorunları, öbürü de haksızlık ve hakkedilmemiş acılarla ilgili ahlâksal sorun. Ne demek istediğimi örneklerle anlatabilirim kısaca. Bir hümaniste, insanlar ölünce ne olurlar diye sorarsanız, şu karşılığı alır-

sınız sadece: «Bilmiyoruz». Aynı soruyu bir hıristiyana sorarsanız, din efsanesi dediğim şeyle karşı karşıya kalırsınız. Bu da bana, bir çocuğun kavrayamıyacağı kadar karmaşık görünüyor.

K. HARRIS

İnsanın, ölünce cennete gideceği düşüncesini bir çocuğa anlatmanın güç olduğunu pek sanmıyorum.

MRS. SIMMS

Bence çok güç bir şeydir bu.

K. HARRIS

Siz gözü açık büyümüşsünüz de, ondan güç görünüyor size. Bana kalırsa, çocuklara anlattıklarınız yalan olabilir, ama küçük bir çocuğu aslı olmayan bir şeye inandırmanın çok güç olduğunu sanmıyorum.

MRS. SIMMS

Belki. Ama sizin doğruluğuna inanmadığınız şeyleri çocuklara doğru diye anlatmaya hakkınız yok. Böyle bir şeyi hiçbir zaman haklı gösteremezsiniz.

K. HARRIS

Ama inanan anababalara bu konuda bir kabahat yükleyemeyiz, değil mi?

MRS. SIMMS

Böyle şeylere inanan anababaların onları çocuklarına anlatmalarına bir diyeceğim yok. Ama, hümanistlerin durumu bambaşkadır.

K. HARRIS

Çocuklarınızın bir gün gelip size, sıra arkadaşlarının kendilerine, ölümden sonra bir başka hayat olduğunu söylediğini anlatsalar ve bu çocuk da dediklerine inanmış biri olsa, ne yaparsınız?

MRS. SIMMS

Çocuklarımızın sordukları öbür sorulara nasıl dürüstçe karşılık veriyorsak, buna da öyle veririz. Büyük oğlumuz altı yaşındadır ve hemen her şeye, «Doğru mu, uydurma mı?» diye soracak durumdadır. Neler neler sormuyorlar ki! Tanrı ve İsa var mı, yok mu; büyücü, Noel baba, peri, cin diye bir şey var mı, yok mu diye soruyorlar. Bütün bu sorulara şöyle karşılık veriyoruz: «Bize göre yok böyle şeyler, hepsi uydurma. Ama, Tanrı ve İsa'ya gelince, birçok insan bunların var olduğuna inanıyor. Ama geçmişte, cadılara inanan birçok insan vardı. Bugünse çok az kimse inanıyor bunlara.»

K. HARRIS

Küçük oğlunuz ya da kızınız: «Peki anne, neye inanayım?» diye sorsa size, ne karşılık verirsiniz?

MRS. SIMMS

Onlara deriz ki, biz anababanız şuna şuna inanıyoruz. Biraz büyüyün, o zaman kararınızı kendiniz verirsiniz.

K. HARRIS

Sizlere böylesine basit sorular, örneğin Tanrı'nın varlığı üstüne sorular sorunca, onlara ne gibi şeylere inandığınızı söyler misiniz?

MRS. SIMMS

Biz, Tanrı'nm varlığına inanmadığımızı söyleriz. Deriz ki onlara: Eğer insanlar ellerinden geldiğince hayatı değerlendirmek istiyorlarsa, önce kendilerine, sonra da benzerlerine güvenmelidirler, doğaüstü şeylere değil.

K. HARRIS

Çocuklarınız size neyin doğru, neyin yanlış olduğunu sordukları zaman, ya da siz kendiniz onlara bazı şeylerin doğru, bazılarının yanlış olduğunu göstermek istediğiniz zaman, doğru ile yanlış arasındaki ayrılığı neye dayandırırsınız?

MRS. SIMMS

Özellikle şuna dayandırıyoruz: Diyoruz ki onlara, sizi seven insanları üzüp mutsuz kılıyorsanız, yaptığınız yanlış, değilse doğrudur. Bence, genç bir çocuğun anababasını, arkadaşlarını ya da

öğretmenlerini çok sevindirmiş veya çok üzmüş olması, Tanrı denen soyut bir varlığın hoşuna gitmesinden ya da onu üzmesinden çok daha akla uygundur. Çünkü, onun Tanrı üstündeki bilgisi çok bulanık, belirsiz bir bilgidir.

H. HARRIS

Bu, küçük bir çocuk için doğru ile eğriyi; hoş olan ve olmayan ile bir tutmak değil mi, dersiniz?

MRS. SIMMS

Hayır, başkalarına üzüntü yerine mutluluk getiren şeyle bir tutmaktır.

K. HARRIS

Demek istediğim şu benim: Kimi davranışları beğenen, kimilerini beğenmiyen anababa kim olabilir? Ana ya da baba daha çok, sevimsiz, istenmeyen bir kimse olabilir ve çocuğuna: «Şunu yaparsan seni severim, yapmazsan sevmem» diyebilir ve sonuç olarak, çocuğun iyi ve kötü üstüne edindiği kavramlar hiçbir değer taşımaz, bir babanın ya da ananın değer ölçüsüne dayanmış olur.

MRS. SIMMS

Olabilir. Ama bu sorunla Hıristiyanlar da karşılaşabilir. Çünkü, değersiz bir ana ya da baba, çocuğun kafasında korkunç bir Tanrı görünümü yaratabilir.

K. HARRIS

Ama Hıristiyanlığı ele alırsanız, anababa - çocuk ilişkileri dışında birtakım Hıristiyan ilkeleri de vardır ki, çocuk onlara başvurabilir. Birçok çocuk vardır ki, anababası kötüdür ama, okulda Hıristiyan eğitimi görür.

MRS. SIMMS

Hümanistlerin de birtakım ilkeleri var. Ama, bunlar doğaüstü güçlerin varlığına başvurmazlar. Aradaki gerçek ayrılık buradadır işte. Hümanist ilkeler, başka insanların varlığına, topluma, uygarca ve insanca bir hayatın varlığına dayanırlar, yoksa doğaüstü güçlere değil. Böylesi güçlere hoş görünmeye çalışmazlar.

K. HARRIS

Başka deyimle, siz çocuğunuza: «Ananın ve babanın hoşuna giden şey iyidir, gitmeyen değildir» demezsiniz herhalde. Bundan daha nesnel ve anababa - çocuk ilişkisi dışında bir şeyler olmak gerekir, değil mi?

MRS. SIMMS

Evet, öyle. İnsanların toplum içinde birarada anlaşarak yaşamalarını sağlayabilen ilkeler üstünde dirençle durmanız gerekir.

K. HARRIS

Peki, on yaşından küçük çocuklara bu ilkeleri nasıl anlatabilirsiniz?

MRS. SIMMS

Bence güç bir şey değildir bu. Çünkü, bunları anlatma fırsatı yaratan pratik durumları, örneğin çocukların dövüşmesi veya başkasının oyuncaklarını zorla alması gibi durumları düşünürseniz, çocuklara sadece, başkalarının malını çalmamak, onlarla itişip kakışmamak ya da dövüşmemek gerektiğini anlatmalısınız. Çünkü, bunların aslında üzücü şeyler olduğunu ve herkes böylesi davranırsa herşeyin karman çorman olacağını anlatmalısınız.

K. HARRIS

Peki, Hümanistlerin çocukları gelir de, anababalarına, örneğin cinsel hayatla ilgili birtakım sorular sorarlarsa, ne yaparsınız?

MRS. SIMMS

Burada, öyle sanıyorum ki, Hümanistlerin Hıristiyanlara karşı büyük, çok büyük bir üstünlükleri var. Çünkü, Hümanistler, her şeyde olaylarla sıkı bağ kurarlar. Biz Hümanistler, hayatın olaylarını tam bir dürüstlükle anlatırız. Çünkü, biliriz ki, o küçücük yaşlarında, onlarla savaşabilecek durumdadırlar.

K. HARRIS

Size, evlilik üstüne, diyelim ki, «Babamla neden evlendin?» gibi sorular sorsalar, ne karşılık verirsiniz onlara?

MRS. SIMMS

Bu konuda yapacağımız açıklamada, aşk, arkadaşlık ve sevecenlik kavramları üstünde duruyuz. Pek de güç bir şey değil bu.

K. HARRIS

Ama, evliliğin devamını nasıl açıklarsınız onlara?

MRS. SIMMS

Çocuk yapmayı amaçlayan, ama uzun ömürlü olmayan evliliklerin, toplumsal bakımdan, hiç de istenecek bir şey olmadığı ortadadır. Şurası açıktır ki, çocuk yapmak istiyorsanız, o zaman evliliği sürekli bir şey olarak düşünmelisiniz.

K. HARRIS

Öldükten sonra neler olduğu konusunda çocukların sordukları sorulara nasıl bir karşılık veriyorsunuz? Küçük çocuklar, bir akrabanın, diyelim bir kardeşin, bir kızkardeşin, hattâ bir köpeğin ölümü ile son derece mutsuz oldukları zaman ne yaparsınız? Ne dersiniz onlara?

MRS. SIMMS

Onlara ölümden sonra insanların başına neler geldiğini bilmediğimizi söyleriz. Bence onlara verebileceğimiz tek namusluca karşılık da budur sa-

nırım. Öbür dünya üstüne birtakım hikâyeler anlatarak bir çocuğu daha iyi avutabilirsiniz, bunu kabul ediyorum. Ama bence insan böylesi kısa ömürlü ve kolay açıklamalar yapmamalı. Çünkü, zamanla bunun büyük zararı olur.

K. HARRIS

Ama, kısa süre için çocuğa böylesi bir iç rahatlığı vermek, acaba onu, sizin gerçek gözüyle baktığınız, ama hiç de gerçek olmayabilen şeyle karşı karşıya bırakmaktan daha iyi olmaz mı dersiniz?

MRS. SIMMS

İnançları ne olursa olsun, bence anababaların kendi inanmadıkları şeyleri çocuklarına doğru diye anlatmaları çok yanlıştır.

K. HARRIS

Okullardaki din eğitimi için ne düşünüyorsunuz?

MRS. SIMMS

Çocuklara doğru olmayan şeyleri öğretmemek gerektiğine inandığım için, din derslerine karşıyım, hem de çok. Bence din alanında çocuklara birtakım düşünceler aşılamak, yani onlara bir inanç vermek anababaların işidir, yoksa okul kanalıyla devletin işi değil.

K. HARRIS

Hepimizin önemli saydığımız kavramları alalım - örneğin, insan kardeşliği kavramını - Tanrı'nın baba olduğunu kabul ederseniz, küçük bir çocuğa insanların kardeşliği düşüncesini kolayca aşılayabilirsiniz. Çünkü, herkes Tanrı'nın çocuğudur diyebilirsiniz onlara. Hümanistler insanların kardeşliği düşüncesini nasıl anlatıyorlar?

MRS. SIMMS

Küçük çocuklara bunu salt düşünsel açıdan anlatamazsınız. Evde ve okulda yaşarsınız bunu. Bir çocuk çevresinde sevgi ve ilgi görürse, herkesin aynı haklara sahip olduğu düşüncesine gelir kendiliğinden. Soğuk ve sevgisiz bir çevrede yetişen bir çocuğa insanlar kardeştir diye nutuklar çekmek ve onun böylesi bir kardeşliği anlamasını beklemek bence olacak şey değildir.

K. HARRIS

Size son bir soru sorabilir miyim, Mrs. Simms? Çocuklarınız Hümanist görüşleri benimsemez, diyelim, tam tersine, Hıristiyanlığı benimserlerse, ne yaparsınız? Başarısızlığa uğradığınızı kabul eder misiniz?

MRS. SIMMS

Bir bakıma, kabul ederim. Onlara yeterince güvenlik ve denge sağlamadığımızı, hayatın ger-

çek olaylarıyla karşı karşıya gelecek kadar güçlü olacak yerde, bir çeşit hayalle yetinmek istediklerini düşünürüz.

K. HARRIS

Bunun bu yola döndüğünü anlarsanız, bunu önlemek için ne yapmak istersiniz?

MRS. SIMMS

Bence, bir çocuğa bu konuda karar verme hakkı tanımak gerek. Tartışmaların alıp gittiği bir evde, önleme diye bir şey olmaz bence.

o

HÜMANİZMA VE GENÇLİK

KENNETH HARRIS

Wendy Kaplan ve David Pollock ayni üniversitede okuyorlar. Onlara, özellikle İngiliz üniversitelerindeki Hümanizma üzerine bazı sorular sormak istiyorum. Wendy, sizinle başlayabilir miyim? Önce hangi üniversiteye gittiğinizi ve kaç yaşında olduğunuzu sorabilir miyim?

WENDY KAPLAN

Ben Oxford üniversitesindeyim ve 22 yaşındayım. David'e gelince, o kendisi söylesin.

DAVID POLLOCK

Ben de Oxford üniversitesindeyim. Yaşım da 23.

K. HARRIS

Her ikinize de, Hümanizma kelimesinin gerçekten ne anlama geldiğini sorabilir miyim önce?

W. KAPLAN

Bana göre bir Hümanist, kısaca söylemek gerekirse, iki temel düşüncesi olan insandır: Önce Hümanist, genel olarak neyin doğru neyin eğri olduğu konusunda salt bir düşünceye saplanmadan, olaylara bakan ve özel durumlarda neyin iyi ve neyin eğri olduğuna karar veren, sorunlar üzerine eğilen, sonra, başkalarına derin bir ilgi duyan bir insandır.

D. POLLOCK

Bence Hümanizma, hayata bir çeşit yaklaşmadır. Hayatla ilgili birtakım dogma veya kural yığını değil, bir tutumdur.

K. HARRIS

Bu konuşmalar üzerinde yazı yazanlar şu soruyu soruyorlar hâlâ: «Hümanizma ne bakımdan Hıristiyanlıktan ayrılmaktadır?»

W. KAPLAN

Bence, doğru veya yanlış üstünde kesin düşüncesi olan bir Hıristiyan, sorunlar üzerine eğilirken, doğru ve yanlış ile ilgili en uygun öğretinin ne olduğunu bulmaya çalışır. Oysa bir Hümanist başka türlü davranır ve bir eylemin en iyi sonucunun ne olacağını araştırır.

D. POLLOCK

Dinde, şüphesiz, doğaüstünün üst yapısı, tanrılara inanç vb. vardır. Hümanizmada ise böyle bir şey yoktur. Bundan başka, bir Hümanist, iyi sonuçlar vereceğini düşünerek bir eyleme girişir. Oysa, dine inanan kişi, «yapılacak en uygun iş budur ve Tanrı böyle istiyor» diye bir eyleme girişir.

W. KAPLAN

Sonuçlarda başkalarının mutluluğu ve insanlar için iyi olan şey açısından.

K. HARRIS

Sizler ne zaman Hümanist oldunuz?

D. POLLOCK

Galiba bütün hayatım boyunca Hümanisttim. Ama, Hümanizma kelimesi ve örgütü ile ilk kez, Oxford'a gelip Hümanist Gruba katıldığım zaman karşılaştım. O gün bugün Hümanist akıma katılmış bulunuyorum.

K. HARRIS

Peki, David, Gruba siz niçin girdiniz?

D. POLLOCK

Baktım ki, öteden beri taşıdığım düşüncelere gerçekten yer veren bir örgüt var. Bu düşüncelerimi geliştirmek için katıldım ona.

K. HARRIS

O güne kadar dinsel yaşantınız oldu mu?

D. POLLOCK

Hayır, okulda aşılanan ve benim az çok yan çizdiğim dinsel telkinler dışında, böyle bir yaşantım olmadı hiç.

K. HARRIS

Wendy, siz nasıl Hümanist oldunuz?

W. KAPLAN

Okuldaki son birkaç yılımda Hümanizmadan söz edildiğini duydum. Sonra, baktım ki, o güne kadar kafamda yer eden düşüncelerin aynısı ileri sürülüyor. Önceleri: «Ne diye insan bir örgüte girmeli? Nasıl olsa herkes ayni düşünceyi paylaşıyor» diye düşündüm. Ama sonra gördüm ki, hiç de öyle değil. Herkes ayni düşünceyi paylaşmıyor. O zaman, o insanlarla konuşmak, başkalarına ne olduklarını göstermeye çalışmak güzel bir şey olsa gerek dedim kendi kendime.

K. HARRIS

Bir derneğin üyesi olmak size ne kazandırıyor? Neden bir derneğe girmeli sizce?

W. KAPLAN

Kişisel açıdan bakarsak, insan Oxford'da da, herhangi bir dernekte öğrenebileceği, toplumsal hayat vb. ile ilgili genel bilgileri öğreniyor. Ama, bir birey olarak insan, düşüncelerini geliştirmek ya da bazı toplumsal reformları gerçekleştirmek yolunda eyleme geçme fırsatlarını ancak bir topluluğa girerek elde edebiliyor.

D. POLLOCK

Evet, düşünceleri sizinkilere çok benzeyen veya az benzeyen kimselerle buluşarak, kendi düşüncelerinizi inceltir, daha bir bilersiniz. Yalnız bununla değil tabiî, bir örgüte de bağlanarak. Demin dediğim gibi, toplumda gerçekleşmesini istediğiniz reformları hazırlamaya çalışabilirsiniz. Oysa, tek başınıza böyle bir şey yapamazsınız.

K. HARRIS

Bu gibi şeyleri ne yoldan yapıyorsunuz?

D. POLLOCK

Her çeşit yoldan. Türlü propagandalarla, diyelim, parlamento üyelerine dilekçeler yazarak, onlarla görüşerek. Son zamanlarda Oxford Üniversitesi Hümanist topluluğu, homoseksüellikle ilgili yasanın değiştirilmesi ile ilgili, binlerce imzalı bir dilekçe hazırladı ve bunu Avam Kamarasına sundu.

K. HARRIS

Başkalarını Hümanist yapmaya çalışıyor musunuz?

W. KAPLAN

Bir bakıma evet. Toplantılar yapıyoruz, orada birtakım sorunları tartışıyoruz, tabiî başka arkadaşlar da katılıyor aramıza.

D. POLLOCK

Genel olarak, üniversitedeki Hümanist gruplara herkes katılabiliyor. Az sayıda dindar üyeler de gelip düşüncelerimizi dinliyor. Çoğu zaman bunların, birkaç ay içinde dini bırakıp Hümanizmayı benimsedikleri oluyor. Ama, bir üniversitenin hümanist grubunun amacı, insanlara Hümanizmayı aşılamak değildir. Ne var ki, kimi insanlar, bir de bakıyorsunuz, günün birinde Hümanizmayı benimseyivermişler.

K. HARRIS

Siz, Wendy, bazı arkadaşlarınızın Hümanizmayı benimsemesine, Hümanist derneğine girmelerine çalışıyor musunuz?

W. KAPLAN

Hayır. Ben onlara düşüncelerimi anlatıyorum sadece.

K. HARRIS

Üniversitelerde Hümanistler ne dereceye kadar güçlüler?

D. POLLOCK

Çok güçlüler. Bana kalırsa, Hümanizmanın en canlı odakları üniversitelerdir. Bugün, son birkaç yıl içinde Oxford'da sayımız binikiyüzü bulmuş durumdadır. İngiltere'de, hemen hemen her üniversitede Hümanizma bakımından genel bir yükselme var. Hümanizma akımı gücünü yalnız Hümanistlerin sayısından değil, üniversitelerdeki Hümanist atılımdan gelen düşünsel itiden de alıyor.

K. HARRIS

Hümanizmanın siz yaştaki insanları çeken yanı nedir?

D. POLLOCK

Biz yaştaki insanlar, özellikle, her şey üstünde kafa yormaya başlayan, toplumdaki genel düşüncelere meydan okuyan ve gelecekte ne çeşit bir toplum kurulması gerektiğini araştıran insanlar durumundadır. Hümanizmamn filiz attığı her yerde çok güçlü bir tutumdur bu.

K. HARRIS

Hümanizmamn sizi çeken yanı, toplumun özü ile ilgili açıklamaları mı, yoksa, kendi kişisel sorunlarınız üstüne söyledikleri mi Wendy?

W. KAPLAN

Hiçbir şey söylemez. Yok böyle bir şey aslında. Hümanizma olsa olsa, insana belki toplum yararına yapması gereken şeyleri esinler sadece.

K. HARRIS

Peki, size ne esinledi? Birçok genç var ki, örneğin Hıristiyanlık onlara, kendi sorunlarıyla ilgili birtakım bilgiler, insan tecrübesine dayanan bilgiler vermektedir. Sizin hiçbir sorununuz yok belki de?

W. KAPLAN

Hümanizma, olsa olsa, insanın kendi sorunları üzerine nasıl eğileceğini öğretir, eğer öğretmek terimi yerinde ise. Hümanizma, ayrı ayrı her insanın kişisel sorunlarına bakmasını ve her insanın kendi açısından, neyin iyi, neyin kötü olabileceğini öğretir.

D. POLLOCK

Bana gelince, diyebilirim ki, Hümanizma beni - genel olarak herkesi nasıl çekiyorsa - öyle çekiyor kendine. Çünkü, Hümanizma, her şeyden önce, sorunlar üzerine eğilme bakımından en akla uygun bir yoldur. Nitekim bilim de, akıl da, genel olarak, hayat sorunları üzerine aynı biçimde eğilmektedir.

K. HARRIS

Ben şöyle düşünüyorum, David. Siz yaştaki kimi gençler, diyelim, iffet sorunu, cinsel konuda ahlâk kurallarına bağlılık sorunu ile karşı karşıyadırlar. Bu kurallara bağlı kalmalı mı, kalmamalı mı? Kimileri, doğru veya yanlış, Hıristiyan öğretilerinin bu konuda çok yararlı olduğunu görmektedirler. Hümanizmanın, siz yaştakilere bu konuda söyleyeceği bir şey var mı?

D. POLLOCK

Hıristiyanlık anlamında, tam bir cinsel perhizin Hümanizma sözlüğünde yeri yoktur. Böylesi bir sorun ortaya çıkarsa, bu sadece bir kişisel sorun olarak kalır.

W. KAPLAN

Bir sorun üstüne Hümanistçe eğilmede önemli olan, belli bir eylemin ne sonuç vereceğidir. Hümanist, kişisel ilişkileri bir bütün olarak ele alır. Bir kimsenin bir başkasıyla olan ilişkileri, onun o kimseye ve başkalarına karşı sorumluluğu sorunu gibi...

K. HARRIS

Hümanist yaşantının, herhangi genel sorunlar üzerine verebileceği genel cevap ne olabilir, buna bir örnek verebilir misiniz?

D. POLLOCK

Örneğin, çocuk düşürme gibi sorunlar. Bir Hümanistin bu konudaki tutumu bakımından önemli olan, - Hümanist genel olarak reformları destekler - hayatın biyolojik yönünden çok, insan kişiliğinin gelişmesidir. Bir Hümanistin bu konudaki tutumu, kürtaj yasasında reform yapmanın kaçınılmaz olduğu yolunda size yardımcı olur, şüphesiz.

W. KAPLAN

Evet, bence de her türlü sorunların çözümünde Hümanizma size yardımcı olur. Bu konuda özel sorunlar nelerdir söyleyemem. Çocuk düşürme konusunda reformdan yana olduğumu söyleyebilirim. Çünkü, bugünkü yasa büyük sıkıntılara yol açmaktadır.

K. HARRIS

Hümanist olmak için, sizin gibi oldukça genç yaşta, yani yirmi iki yaşında Hümanist olmak için, insanın çok okuması, diyelim, hayli eğitilmiş olması gerekmez mi?

W. KAPLAN

Hayır, hiç sanmıyorum. Çünkü, bir bakıma, insanın sorunlara eğilmesi, sokak adamının eğilmesinden başka bir şey değildir.

D. POLLOCK

Ben de Wendy gibi düşünüyorum. Hümanizma, sorunlara düşünsel açıdan çok, sağduyu ile eğilme işidir. İnsan isterse, okunacak çok şey var. Ama, bence buna ihtiyaç yok.

K. HARRIS

Bu serideki ilk konuşmayı, Hümanist Derneği'nin başkanı Prof. Ayer'le yaptım. O, bir kimsenin Hümanist olmadan önce çok okuması gerektiğini söylemişti. İngiltere'de bile, herkesin elde edemiyeceği ölçüde bir eğitimin gerekli olduğu düşüncesindeydi. Siz bu konuda aynı düşüncede değilsiniz belki.

D. POLLOCK

İnsan çok okursa belki daha iyi bir Hümanist olabilir. İnsan böylece sorunları daha kolayca kavrayabilir. Ama, Hümanist olmak için bunun şart olduğuna inanmıyorum.

W. KAPLAN

Evet, hiç okumamışsanız kendinize Hümanist diyemezsiniz. Çünkü, ondan haberiniz olmaz. Ama yine de, sorunlara bir Hümanist gibi eğilebilir, genel anlamda bir hümanist felsefeniz olabilir.

K. HARRIS

Başkalarıyla olan ilişkilerinizde, Hümanist olmanız sizin için ne ölçüde önemlidir? Örneğin, Hümanist olmayan birisiyle evlenir misiniz?

W. KAPLAN

Hümanist olduğunu pek kesin olarak bilemiyeceğim birisiyle evlenebilirim. Ama bu, başkalarıyla olan ilişkilerimizi gerçekten etkilemez. Çünkü, Hümanizma düşüncesi, tümüyle, bir bakıma herkesle iyi geçinmektir, genel olarak.

D. POLLOCK

Evet, ben de Hümanist olmayan birisiyle evlenebilirim sanıyorum. Ama bence pek olası değil bu.

K. HARRIS

Her ikiniz de evlenmeyi düşünüyor musunuz? Özellikle siz, Wendy? Çocuk yapma konusunda ne düşünüyorsunuz? Çocukları Hümanist ilkelere göre yetiştirmenin güç olduğu kanısında mısınız?

W. KAPLAN

Pek değil. Bence çocuk yetiştirme isteğinin temelinde şu yatar: Bir şeyi yapmak için kuvvetli nedenler varsa, o şeyi yapmalıdır. Ben kendim, bir bakıma bu düşünüş içinde yetiştim.

D. POLLOCK

Çocukları Hümanist tarzda yetiştirmede özel bir güçlük yok bence. Dinsel tutum, getirdiği kavramlar dolayısiyle daha da büyük sorunlar çıkara-

bilir ortaya. Hümanistler içinse, başkalarıyla olan ilişki sorunu vb. dır bu, sadece. Bu şeyler bence, bir ahlâk sorunudur.

W. KAPLAN

İnsan çocuklarını dinsel bir eğitimle yetiştirirse, ortaya çıkan bir başka güçlük şu olabilir: Acaba çocuklar dinle ilişkilerini keserlerse, ahlâkla ve başka şeylerle de ilişkilerini keserler mi?

o

İNSAN NASIL HÜMANİST OLUR

KENNETH HARRIS

Lord Willis, «Hümanist nedir sizce?» diye başlayabilir miyim soruma?

LORD WILLIS

Size tuhaf gelebilir ama, bence Hümanizma bir inançtır, yaşamayı mümkün kılan bir inanç. Kısaca söylemek gerekirse, diyebilirim ki, şu dünya yüzündeki hayat, üstünde bir şeyler bildiğimiz tek hayattır. Görevimiz de onu geliştirmektir.

K. HARRIS

Siz doğrudan doğruya mı Hümanist oldunuz? Birçok Hıristiyan, bir çeşit çileden geçtikten sonra Hıristiyan olmuştur. Hümanist olmak için, siz de bir çeşit çileden, anî bir sarsıntıdan geçtiniz mi?

L. WILLIS

Hayır, öyle anî bir sarsıntı filân geçirmedim. Aslında, uzun bir oluşumdur bu, daha çok. Ben daha çocukken başladı bu. Yoksul, hiçbir dinsel eğilimi olmayan bir ailede büyüdüm. Anamla babam, kendilerini Hıristiyan bellemişlerdi sanırım. Beni, yakınlardaki ilkel Metodist kilisesine gönderdiler. Bu Metodistler hâlâ var mı, bilmiyorum. Benimkiler Metodistlerle kaynaşmışlardı. Bu kiliseye ondört yaşıma kadar bağlı kaldım. Benden çok şey umuyorlardı, sanırım. İncil konusunda yaptıkları bütün sınavlarda oldukça yüksek notlar alıyordum. Hattâ Kutsal Kitap bilgisinde yüz üstünden yüz aldığım bazı sertifikalar var elimde hâlâ.

K. HARRIS

Benden çok şey umuyorlardı derken, sizin papaz olacağınızı mı sanıyorlardı, demek istiyorsunuz?

L. WILLIS

Evet, öyle. Bu alanda yetişeyim diye, okuma masraflarımı üzerine almaya hazır bir kimse vardı. Ama, ondört yaşıma bastığım zaman, iyice açıklayamıyacağım bir nedenden ötürü, kiliseyi bıraktım. Bir işe girdim ve bir yıl kadar ne bizim kilisenin semtine uğradım, ne de herhangi bir ki-

lisenin. Ama içimde bir inanç özlemi, bir şeylere inanma ihtiyacı olduğunun farkına vardım. İşte o zaman, bir bakıma, çile yolu gözüktü bana. Ama, uzun bir yoldu bu ve üç dört yıl sürdü. Önce, kiliseye dönmeye karar verdim. Döndüm de. Üç hafta kadar kaldım orada. Sonra, birden, kilise dar geldi bana. Beni doyurmuyordu artık. Birtakım aşağılık dolaplar dönüyordu orada. Bütün bunlar bir tiksinti uyandırdı bende. O zamanlar oldukça inatçı bir delikanlıydım. Şimdi şimdi anlıyorum ki, bütün bunlar insan toplumuna bağlı şeylerdi. Tanrı'ya inanan ve bir dini olan insanların çekişmemeleri, birbirleriyle kavga etmemeleri gerektiğine inanıyordum. Onun için, kiliseyi yine bıraktım ve bir süre parklarda dolaşıp durdum, çeşitli konuşmacıları dinledim. Bir iki roma-katolik âyinine gittim. Bunlar da beni hiç sarmadı. Hepsi biraz tiyatromsu geldi ve doğrudan doğruya bir şeyler vermediler bana. Çeşitli yerlerde, birçok ingiliz kilisesindeki âyinlere gittim. Hiç unutmam, bir defasında, bisikletle Cornwall'a tatilimi geçirmeye gittim ve bir balıkçı kilisesine girdim. Orada bir ağızdan okunan ilâhîleri çok sevdim. Ama, orada da, gerçekten bir şeyler bulamadım. O zaman başladım Budizm üzerine kitaplar okumaya.

K. HARRIS

Niçin bir inanç özlemi duyduğunuzu hatırlayabilir misiniz?

L. WILLIS

Hayır. Pek açıklayamıyacağım bir şeydi bu. Bir duyguydu sadece içimde. Gerçekte, bir çeşit düşünce çilesinden geçtim. Sık sık, evin arkasındaki bahçeye gidip, yumruklarımı sıkar ve şöyle derdim kendi kendime: «Eğer bir Tanrı varsa, şu çöp tenekesinin kapağını kaldırsın. Ama, o hiçbir zaman kaldıramazdı kapağı.» O zaman şöyle derdim kendi kendime: «Öyleyse Tanrı diye bir şey yok.» Ve kendi kendime tartışırdım: «Gülünç olma; eğer bir Tanrı varsa, işi başından aşkındır, böylesi şeylerle uğraşacak vakti yoktur. Hem neden hizmet edecekmiş sana?»

K. HARRIS

Buddha'cılıkta sizi çeken ne oldu?

L. WILLIS

Beni çeken ilk şey, sanırım Buddha ile ilgili bir hikâye oldu: Buddha, ölüm döşeğinde, kendine ölümsüz diyen çömezleriyle alay eder ve kendisinin herkes gibi bir insan olduğunu ve yapılacak şeyin, tıpkı kendisi gibi iyi bir hayat sürmeleri gerektiğini söyler onlara. Bu sözler, en akıllı bir insanın sözleri olarak sarstı beni. Bunun üzerine, Buddhacılıkla ilgili kitaplar okumaya başladım. Ama, bu da beni gerçekten doyurmadı ve bu yolda birçok bocalamadan sonra, bir raslantı olarak Konfuçyus'çulukla karşı karşıya geldim. Beni ger-

çekten çeken de bu oldu. Belki çok basite indirgiyorum ama, Konfuçyus'tan anladığım şu oldu: Tanrı, Doğa'nın tâ kendisidir ve siz Doğa'ya tapıyorsunuzdur. Onaltı veya onyedi yaşında bir delikanlı iken bisikletle dolaşıyor, Tottenham'dan Hadley Woods'a kadar uzanıyordum. Yazın, tarlalara gidiyor, kışın da kapı önlerinde ağaçların altında duruyor ve tabiatı hayran hayran seyrediyordum. Tabiat benim gerçek kilisemdi ve bu bana büyük bir mânevî güç veriyordu. Bu, aslında bir tapınma değil, tabiatla bir çeşit birlik kurmaydı ve benim için büyük bir anlamı vardı. Bir yıl kadar, deyim yerindeyse, Konfuçyus'çu kaldım ve ardından sosyalist oldum, ve o zaman Konfuçyusçuluğum sosyalist inancımla kaynaştı ve sanırım, o zaman, farkında olmadan, Hümanist oldum. İşte benim, inanç yolundaki gerçek çilemin hikâyesi bu.

K. HARRIS

Bir inanç aradığınız kadar bir ahlâk da aradınız mı?

L. WILLIS

Evet, aradım. Yaşayışıma yön verecek birtakım ilkeler arıyordum. Her gencin aradığı şey - ben de gençtim - hayatın anlamı, bu dünyaya niçin geldiğimiz, bu dünyadaki görevimizin ne olduğudur. Hayatın baştanbaşa anlamsız olduğuna inanamıyordum. Sayıları az da olsa, inanmayanlar vardı buna.

K. HARRIS

Hümanizma, bir ölçüde, bu sorunun karşılığını vermedi mi size? Bu aramadan vazgeçmenizi sağlamadı mı dersiniz?

L. WILLIS

Hayır, tam tersine. Hümanizmanın, bir bakımdan bizi bu araştırmadan vazgeçirdiği doğrudur. Ama, Hümanizma bana her şeyden önce şunu öğretti: İnsan kaderine cevap verebilmek kendi elimizdedir. Yine öğretti ki, insan böyle yaşarken, dünyayı kendisi değiştirmeye çalışmalı. Dünyayı değiştirmek için de, birtakım doğaüstü güçlere başvurmak hiçbir işe yaramaz.

K. HARRIS

Hıristiyanlar, ahlâk sistemi diye bir şeyin olduğuna inanıyorlar. Yalnız birey için değil, Hıristiyanların meydana getirdiği topluluk için de bir ahlâk sistemi olduğuna inanıyorlar. Hümanizmada da böyle bir şey var mı sizce?

L. WILLIS

Evet, birtakım ahlâk ilkelerinin varlığına ve bunların uygarlığın bir parçası olduğuna inanıyorum. Bunlara, kimi zaman Hıristiyan ilkeleri demeleri bana yersiz geliyor. Bunların birçoğu, Hıristiyanlıktan çok önceleri vardı. Bu ilkeleri in-

sanlık, bir uygarlık ve bir toplum kurma gibi çok karmaşık işlerde geliştirmiştir. Bunlar bugün hâlâ, içimizdeki hayvanın üzerinde gerili duruyorlar, ince bir davul zarı gibi. Ama yine de yaşıyorlar. Onları, mümkün olan her türlü yoldan korumak ve güçlendirmemiz gerekir.

K. HARRIS

Sözünü ettiğiniz bu türlü ilkelere bir örnek verir misiniz?

L. WILLIS

En basit örnek, Hıristiyanların: «Kendinize yapılmasını istemediğiniz şeyi başkasına yapmayın» sözüyle dile getirdikleri ilkedir. Bence, hayatımızı uyduracağımız çok akıllıca ve insanca bir ilkedir bu. İnsan onuruna saygıyı, başka insanlara saygıyı gerektirmektedir. Hem uygarlığın yararına, hem de insanın kendi çıkarına uygun bir ilkedir.

K. HARRIS

Hıristiyanlık, nasıl bir Hıristiyana günlük hayatında yol gösteriyorsa, sizin Hümanizmanız da size yol gösteriyor mu, dersiniz?

L. WILLIS

Öyle sanıyorum, evet, gösteriyor. Belki de içimde yatan o kendini beğenmiş, erdem taslayan delikanlı depreşti yine. Ama, sanıyorum ki, yol

gösteriyor. Yazılarımın çoğuna Hümanizmamn rehberlik ettiğinde şüphem yok. Ben de, Bertrand Russell'in dediği gibi, şuna inanıyorum ki, iyi hayat, sevgi ile yaşanan ve bilgi ile bezenen hayattır. Ben de bu yolda yaşamaya çalışıyorum sanırım, hiç değilse farkında olmayarak.

K. HARRIS

Sözü şuna getirmek istiyorum: Hümanizma, insanın günlük hayatını yönetmeye yeterli midir?

L. WILLIS

Evet, yeterlidir. Çünkü, Hümanizma özel bir durum için yanlış olabilecek birtakım özel kurallar veya dogmalar koymaz ortaya. Hümanizma her durumu ayrı ayrı incelemeyi, her özel durumda en iyi davranışın ne olacağını öğretir size. Gerçekte ve pratikte sürekli olarak böyle olmuyor bu. Belirli bir biçimde yetiştirilen, gelişen veya düşünen kimse bazı şeyleri içgüdüsü ile yapar, tıpkı düşen bir cisimden içgüdümüzle kaçtığımız gibi. Kaçarken de, «Eğer kaçmazsam, düşen cisim kafamı ezer» diye düşünmeyiz aslında. Ama bütün bu içgüdüsel tepkiler, insanın çevresine ve yetişme biçimine dayanır hep.

K. HARRIS

Açıkça anlaşılıyor ki, Tanrı'ya, İsa'nın tanrısallığına veya bunun gibi şeylere pek önem ver-

miyor gibisiniz. Peki, bu konudaki düşünceniz nedir. Gerçekten bunlara inanmıyor musunuz, yoksa siz bilinmezcilikten yana mısınız?

L. WILLIS

Korkarım ki öyle, inanmıyorum bütün bunlara. İnanmayı da gerçekten bir güçsüzlük sayıyorum. Bunların gerekli olduğuna inanmıyorum. Kimi insanların böyle özel bir inanca ihtiyaçları olmasına saygı duyuyorum. Ama benim böylesi bir inanca ihtiyacım yok ve insan olarak, doğaüstü şeylere inanmayı onur kırıcı sayıyorum.

K. HARRIS

Bir Hıristiyanın kötü diye tanımladığı şey üstünde ne düşünüyorsunuz?

L. WILLIS

Kötülük diye bir şeyin olduğuna inanıyorum, ama yeryüzünde kötülüğün, bir çeşit ahlâka karşı bir sistem olarak var olduğuna inanmıyorum. Bence kötülük, bizim çok genç bir uygarlık olmamızdan doğan bir üründür. Daha önce dediğim gibi, zar çok ince gerilmiş. Onun için kötülüğü kontrol altında tutmak gerekiyor. Bizim binbir güçlükle kurduğumuz ve belli bir kültür düzeyine ulaşmış olan uygarlık ile özel bir kültür düzeyine varamamış veya ona karşı ayaklanan kimseler arasındaki bir savaştır bu. Bu anlamda, kötülük

ile savaşmak ve onu dizginlemek gerekir. Bunun, politik bakımdan bir örneğini yeni kurulan Afrika devletlerinde görüyoruz. İnsan onların kendi kendilerini tam olarak yönetme ve bağımsızlık hakkına kavuşmalarını istiyor. Politik olgunluğa kavuşmamış olan bu devletlerin yaptıklarını beğenmiyoruz ve bunlara kimi zaman bir kötülük gözüyle bakıyoruz. Birtakım tarihsel raslantıların ürünü olduklarını kabul etmekle birlikte, insan bu kötülüklere karşı çıkmak isteğini duyuyor.

K. HARRIS

Lord Willis, belli ki, doğaüstü güçlere inanmaktan gelen rahatlığı hiç özlemiyorsunuz. Ama, doğaüstüne inanmanın verdiği rahatlık olanağı ellerinden alındığı zaman böyle bir özlemi duyacak olan büyük sayıdaki insanlar için ne düşünüyorsunuz?

L. WILLIS

Kim almak istiyor ellerinden bu rahatlık olanağını? Ben istemiyorum. Hıristiyan ve Hümanistin birarada birçok pratik sorun üstünde düşünebilecekleri birçok yol, gittikçe artan yollar olduğunu sanıyorum. Birlikte düşünmelerini çok isterim. Benim doğaüstü güçler üstünde düşündüklerim şu sadece: Uygarlık geliştikçe, Hümanizma düşünceleri gitgide yayıldıkça, insan daha akıllandıkça ve kültürlü oldukça, ilkel bir ihtiyaç olan doğaüstü güçlere inanma ihtiyacını gittikçe da-

ha az duyacak. Herşeye kadir bir Tanrı'ya inanmak ihtiyacını da daha az duyacağı için, bu ihtiyaç da zamanla yok olacak. Hümanizmanın inandığı gelişim budur bence. İnsanlardan bu inancı parlamentolar yoluyla ya da herhangi başka bir yoldan koparıp almak barbarca bir şey olur.

K. HARRIS

İnsanların doğaüstü güçlere olan inancını koparıp atmak bir yana, Lord Willis, sizce Hümanist olmak, ancak pekaz kişinin becerebileceği bir şey midir? Bu, insanın olgun bir kişilik edinmesini, hayli okumasını gerektirmektedir, değil mi?

L. WILLIS

Hayır, tamamiyle böyle bir düşüncede değilim. Bunda geçerli bir yan olduğunu kabul ediyorum. Sorunlardan biri şu ki, büyük sayıda insan, farkında olmadan Hümanisttir. İşçi sınıfından birçok kimse, küçük burjuvalardan çoğu Hümanist tarzda bir hayat sürmektedir. Hümanist yolda yürüyecek bir eğitimden yoksundurlar belki. Ama, Hümanizma karşısındaki tutumları, kiliseye daha az gider olmalarında kendini göstermektedir.

K. HARRIS

Son bir soru sorayım size, Lord Willis. Hayatlarının büyük bir kesiminde, inanç aramış olan birçok insan Hıristiyanlıktan vazgeçip, hayatları-

nın geri kalan döneminde yeniden Hıristiyanlığa dönmektedirler. Siz hayatınızın sonunda yeniden Hıristiyan olmanızın herhangi bakımdan mümkün olduğunu düşünüyor musunuz?

L. WILLIS

Hayır, böyle bir şey ancak korkudan olabilir bence. İnsan ödün vererek biraz korumak istiyor kendini. Eninde sonunda, belki de bir iş vardır bu Hıristiyanlıkta diye düşünüyor. Aslında ölüm korkusundan geliyor bu. Bence, ölüm korkusu çocukça, ilkel ve barbarca bir şeydir.

o

DÜNYA İŞLERİNDE HÜMANİZMA

KENNETH HARRIS

Lord Francis-Williams, önce size Hümanizma'dan ne anladığınızı sorabilir miyim?

LORD FRANCIS-WILLIAMS

Hümanizma benim için bir hayat felsefesidir, öyle bir felsefe ki, evreni açıklarken doğaüstü herhangi bir kavrama başvurmaz veya böyle bir açıklamayı kabul etmez. Bu felsefe, diyebilirim ki, ancak sınırlı bir kesinliğe sahiptir: Bu, çağlar boyunca edinip geliştirdiğimiz bilginin bize, bazı şeyler üstünde bir nebze kesinlik sağladığı inancıdır. Bu kesinlik, yeni birtakım bilgilerle değişebilir. Onun için önemli olan insanın her zaman için açık düşünceli olması, kara - beyaz ayrılığına dayanan mutlak değerler sistemine gözü kapalı inanmamasıdır.

K. HARRIS

Bu felsefe sizin hayatınız üzerinde, söz gelişi, Hıristiyan felsefesinin Hıristiyanlar üzerinde yaptığı biçimde esinleyici bir etki yaptı mı?

L. F.-WILLIAMS

Bu konuda esin sözüyle ne demek istendiğini hiçbir zaman açıkça anlayamamışımdır. Belki de ben pek öyle esinlenecek yaradılışta bir insan değilim. Ben esinimi, ruhça yükselme duygusunu, - sizin de demek istediğiniz bu olsa gerek - büyük şiirden, sanattan, doğanın deviniminden, güzel bir manzaradan, vb. dan alırım, aynı zamanda, insanların sonsuz çeşitliliğinden ve güzelliğinden alırım. Bundan başka hiçbir şeye ihtiyacım yoktur.

K. HARRIS

Nasıl Hümanist oldunuz?

L. F.-WILLIAMS

Ben, galiba ikinci kuşak hümanistlerden, o garip kişilerdenim. Çok sofu bir aileden geliyorum. Ama, anamla babam dinle bağlarını koparmışlardı. Ailem beşyüz yıldan beri Shropshire'da çiftçilik yapmaktaydı. Anamla babam, bu ailenin koyu dindarlığından kendilerini koparmışlardı. Çünkü, onlar püritenliği kabul edemiyecek kadar açık düşünceli insanlardı. Onun için büyükbabamın sağ olduğu süre dışında, gençliğimde dinsel baskıya

uğramadım. Ve benden önce kaçınılmaz bir hayat zorunluğu olarak kabul edilen bir öğreti ile ilişkimi keserken, başka insanlar gibi, sıkıntı çekmedim.

K. HARRIS

Lord F.-Williams, ben aslında sizinle Hümanizmanın uluslararası yönleri üzerinde konuşmak istiyordum. Önce size şunu sorabilir miyim: Acaba Hümanizma, bugün söz gelişi Hıristiyanlığın yaptığı ve yapmakta olduğu şeyi, uluslararası işlerde ve ilişkilerde yapabilir mi?

L. F.-WILLIAMS

Bence Hümanizma, bir bakıma, uluslararası işler üzerine eğilmenin kaçınılmaz ve doğal bir yoludur. Hıristiyanlığın gerçek bir gücü var, doğru. Şunu kabul etmek gerekir ki, Hıristiyanlık, dünyadaki büyük dinlerin sadece bir tanesidir. Birbiriyle çatışma halinde olan büyük devletler açısından ele alırsak, görürüz ki, Hıristiyanlık mitolojiler içinde sadece bir mitolojidir. Bugün dünya olayları içinde birçok insanı şaşırtan şey, bütün milletlerin demokrat olduklarına candan inanmaları, inanmak istemeleridir. Onlar, bize kalırsa her zaman demokratça davranmamaktadırlar. Hiçbir yeni kurulan ülke yoktur ki, kendine karşı gelenleri hemen hapse atsa bile, bunu, demokrasi ve demokrasi ülküsü adına yaptığını ileri sürmesin. Bence Hümanizma temelden demokratik bir

kavramdır. Çünkü, Hümanizma insanlar arasında sürekli bir diyalog kurulabileceğine, karşılaşılan her sorunun açık düşünceyle ele alınabileceğine inanıyor, tıpkı demokrasilerin inandığı gibi. Ayrıca, katı birtakım dinsel ve politik öğretilerin kısıtlanmalarına başvurmadan, zamanın koşullarına göre, en iyi ve en pratik yoldan bir anlaşma ortamı yaratılabileceğine de inanmaktadır.

K. HARRIS

Hümanizma, iki insan arasında bir anlaşma temeli olabilir mi, Hıristiyanlığın olabileceği ve geçmişte olduğu gibi?

L. F.-WILLIAMS

Hıristiyanlık, insanlar arasında birçok anlaşmazlıkların temeli olmuştur aynı zamanda, değil mi? Hıristiyanlık mitosunun, kendi tarihi içinde, dünyada büyük ölçüde bir birleştirme gücü olduğu konusunda yanılgıya düşmeyelim. Büyük din savaşları ve din çatışmaları kadar sert ve katı hiçbir şey olmamıştır dünyada. Bence, Hümanizma insanlar arasında böylesi bir bağ kurabilir. Çünkü, Hümanizma, insanlara şunu söylemektedir: «Bizler, insanın, gördüğümüz kadarınca, evrim ilkesinin en etkin ve yüce ifadesi olduğu inancı içinde davranmak zorundayız. İnsanın bir görevi varsa, o da, bu evrim ilkesinin gelişmesine yardım etmektir. Bunu da ancak, durmadan yeni düşünceler peşinde koşmak, yeni ekonomik ve politik

ilkeler kollamak; bunlara, kurulu düzene karşı çıkan bir tutum olarak değil, yeni bir sistem, yeni bir düşünce, incelemeye değer, bir bölümü iyi olmayabilen, bir bölümü başka sistemler içinde eriyebilen yeni bir kavram gözüyle bakmakla yapabilir. Öyle ki, sorunlar üzerine, değişken, akışkan bir tutumla eğilebilir insan.

K. HARRIS

Şimdiye kadar sorduğum sorulardan sonra, Hümanizma konusunda dikkatimi çeken şeylerden biri de şu oldu: Bir insanın Hümanist olması için olgun bir kişiliğe ermesi, - kendi kendini yetiştirse bile - orta seviyenin çok üstünde bir kimse olması gerekli görünüyor. Peki, Hümanizmanın, söz gelimi, ilkel insanlarca benimsenmesini güçleştirmiyor mu bu?

L. F.-WILLIAMS

Düşüncenizi pek kabul edemiyeceğim sanırım. Bir Tanrıbilimci, bir filozof, hem de yüce felsefe dallarında bir filozof olmak için, kültürlü olmak gerekir elbette. Bence, Hümanizma; hoşgörüsü, başkalarına karşı tutumu vb. ile, İngiliz orta yurttaşına çok yatkın bir görüştü. Çok ilkel toplumları ele alırsak, fizik tanrı, fizik totemlerle ilgili kavramlardan kurtulmak, Hıristiyanlık için de, Hümanizma için de önemli bir sorun oluyordu; çünkü bu kavramlar onlar için çok önemliydi. Ama sanmam ki, Hümanizma için ilkel kavramlar-

dan kurtulmak, Hıristiyanlıktan kurtulmaktan daha güç olsun. Hattâ, birçok açılardan, bunun daha kolay olacağını sanırım.

K. HARRIS

Acaba Hümanizma, uluslararası sorunlarda etkili olabiliyor mu, Hıristiyanlığın eskiden, kimi zaman da bugün etkili olduğu gibi, örneğin, esir ticaretinde? Hümanizmanın, uluslararası sorunlara uygulanacak kadar bir özgüllüğü var mı?

L. F.-WILLIAMS

Bence var. Siz, «Esir ticareti üstünde Hıristiyanlığın etkisi»nden söz ediyorsunuz. Bu, ancak belli bir grup Hıristiyan için doğru idi. İnsan geçmiş günlere bakınca dehşet içinde kalıyor. Çünkü, birçok bakımdan gerçek Hıristiyan olan insanlar, esir ticaretini ya da yedi sekiz yaşındaki çocukların madenlerde çalışmasını kabul edebiliyorlardı ve bu, onların Hıristiyanlık kavramıyla çatışmıyordu. Onlar kiliseye giden güçlü Hıristiyanlardı, ama ayrı bir soydan olduklarına kendilerini inandırmışlardı. Ayrı ve üstün bir insan grubu sayıyorlardı kendilerini. Bence bir Hümanist böyle bir şeyi hiçbir zaman yapamaz. Çünkü, o bütün insan soyuna, çeşitli evrimsel gelişmelerde bir tek varlık gözüyle bakar. Onun isteği, özgür düşünceyle her çareye başvurarak bu gelişmeye yardım etmektir.

K. HARRIS

İki hafta önce Canterbury başpiskoposu, Güney Rodezya'da zor kullanılması ile ilgili bir konuşma yaptı, Hıristiyan ilkelerine göre konuştuğunu söyledi. Hümanistlerin ileri gelenlerinden biri, bu başpiskopos gibi uluslararası sorunlar üstüne konuşabilir mi?

L. F.-WILLIAMS

Evet. Ama sanmam ki, Hümanist ilkelere göre konuştuğunu söylesin. Bence, bir Hümanist kendine, akla uygun ve insanca gelen ilkelere dayanarak konuştuğunu söyleyebilir. Kendini destekleyen, örgütlenmiş bir grubun otoritesine başvurmaya kalkmaz. Zaten başpiskopos böyle bir konuşma yapmakla başına hayli dert açtı. Ben, başpiskoposla aynı dâvaları savundum son zamanlarda; örneğin, idam cezasını kaldıran yasa tasarısını destekledim. Yalnız dikkatimi çeken şu oldu: Diğer Hıristiyanlar ona şiddetle çattılar. Çünkü onlara göre, başpiskopos Hıristiyanlığa aykırı davranmıştı.

K. HARRIS

Şimdi genel açıdan uluslararası sorunlara gelelim, örneğin sürüp giden Doğu - Batı çatışmasını ele alalım. Hümanistler ne gibi bir katkıda bulunabilirler bu soruna?

L. F.-WILLIAMS

Bana kalırsa, Hümanistler için Doğu - Batı çatışması, insan grupları tarafından insanlık sorunlarına bir çare bulma çabasıdır. Bu çareler şimdilik birbirinden ayrı olabilir. Ama, her çarenin öbüründen alabileceği bir şeyler vardır; tabiî, Amerika dışişleri bakanı Dulles'ın tutumunu benimserse. Çünkü, Dulles'a göre, uluslararası sorunlarda insanın şöyle bir tutumu olmalı: Politik bir soruna çare aramak için, her çareyi gözönüne alıp üzerinde durmak gerekir ve her çabadan bir şeyler elde edilebilir, edilmelidir de.

K. HARRIS

Size son bir soru sorabilir miyim Lord Francis Williams? Siz çok canlı bir hayat sürdünüz, birçok büyük dâvalara girdiniz, sosyal reform için çalıştınız. Ama şimdi hayatınızın öyle bir aşamasına geliyorsunuz ki, artık oturup her şeyi kendinize dert etmemeniz gerekiyor. Artık birçok şey yapacağınıza, birçok şey düşüneceksiniz. Acaba Hümanizma bir inanç olarak, sıkı çalıştığınız günlerdeki kadar, yaşlılığınızda da size çekici gelecek mi? Diyelim, Hıristiyanlık gibi bir dinin avutuculuğuna bir özlem duymayacak mısınız?

L. F.-WILLIAMS

Sanmam. Bu sorun - eğer bir sorunsa - aşağı yukarı üç yıl önce aklıma takıldı. O sıralarda kalp

yetersizliğinden sırt üstü yatıyordum ve bana işin sonu gelmiş gibi görünmüştü. Ölüm karşısında hiçbir bunalım geçirmedim. Ama, ben gittikten sonra insanların ne olacağı düşüncesi başlıca kaygım olmakta devam etti.

(Bu yazı, *Hidayet Kandaz* ile birlikte çevrilmiştir.)

İÇİNDEKİLER

Giriş	5
Hümanizma Ahlâkı Ya da Dindışı Ahlâk	21
Evde Ve Okuldaki Sorunlar	33
Hümanizma Ve Gençlik	47
İnsan Nasıl Hümanist Olur	63
Dünya İşlerinde Hümanizma	77

YENİ UFUKLAR

(Sanat ve Düşünce Dergisi)

YENİ UFUKLAR'ın
tek dayanağı aboneleridir.

YENİ UFUKLAR'a
abone olun abone bulun

Yıllık abonesi : 50 TL.
Altı aylığı : 25 TL.

ÇAN YAYINLARI

YENİ UFUKLAR'ın Ek Yayınıdır.

İsteme adresi:
P.K. 1034, Galata - İstanbul

Öğrenci, öğretmen ve kitapçılara % 25 indirim yapılır. Yönetim yeri: Cağaloğlu, Himaye-i Etfal Sokak, Mirat Han, Kat: 2, No: 2, İstanbul

Telefon: 27 49 74

7.50 TL.